

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท กับ มโนทัศน์ สิทธิมนุษยชน ตามแนวคิดของ กีเวิร์ธ (Gewirth)

4.1 สิทธิมนุษยชนกับระบบศีลธรรมแบบพุทธ

ดังที่เราได้เสนอมาแล้วว่า...กีเวิร์ธ ได้พูดถึงความแตกต่างกันระหว่างสิทธิกับสถานะที่เอื้ออำนวยให้การกระทำเป็นไปได้อย่างจริง สภาวะการณดังกล่าวได้แก่ เสรีภาพและความเป็นอยู่ที่ดี สิทธิต่อเสรีภาพและความเป็นอยู่ที่ดีเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ใช้เรียกร้องหรืออ้างเอาต่อคนอื่น ๆ ให้หันมายึดหรือยอมรับหลักการนี้เป็นพื้นฐานอันจะทำให้สภาวะที่เอื้อให้การกระทำเป็นไปอย่างจริงไม่ถูกยับยั้งไป เพราะสภาวะที่จำเป็นที่เอื้อให้การกระทำเป็นไปได้อย่างจริงนั้น เป็นส่วนหนึ่งของมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับการกระทำ (action) ไม่มีสภาวะนั้นหรือสภาวะนั้นถูกยับยั้งไป "การกระทำ" ก็เป็นไปไม่ได้ สิทธิที่เป็นข้อเรียกร้องต่อการให้ประกันแก่สภาวะดังกล่าวจึงเป็นการเรียกร้องที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นข้อเรียกร้องสำคัญในฐานะตัวเงื่อนไขที่จำเป็นอีกด้วย ดังนั้นหากใครก็ตามที่คิดว่าการค้นรณขวนขวายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิมนุษยชนแก่คนพวกหนึ่งก็อาจจะกลายเป็นการลดทอนสิทธิมนุษยชนของคนอีกพวกหนึ่งเป็นการทำลายเสรีภาพ จึงเป็นความเข้าใจผิดเกี่ยวกับมโนทัศน์สิทธิมนุษยชน เพราะสิทธิมนุษยชน ถ้าเป็นสิทธิเช่นนั้นจริงๆ จะพูดไม่ได้ว่าลดทอนเอาจากอีกพวกหนึ่งมาให้กับอีกพวก เพราะถ้าให้ก็ต้องให้แก่ที่อยู่คนพวกมนุษย์ไม่ว่าใครและต้องให้เท่าเทียมกันด้วย การยอมรับพื้นฐานคือสภาวะที่เอื้อให้การกระทำเป็นไปได้อย่างจริง ไม่อาจเป็นการทำลายเสรีภาพไปได้ในขณะเดียวกัน และหลักการที่ทำให้ความชอบธรรมต่อเรื่องนี้ก็เป็นหลักการทางศีลธรรมที่เป็นสากล เช่นกัน นอกจากนี้เองผู้ที่คุ้นเคยกับวงการปรัชญาบ้าง คงพอจะทราบว่า การถกเถียงในเรื่องนี้ แต่ละแนวคิดยังมีความเห็นแตกต่างกันตรงหลักการทาง

ศีลธรรมด้วยซ้ำไป ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนเช่น แนวคิดแบบค่านับประโยชน์นิยม เป็นต้น ระบบศีลธรรมในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ก็มีความขัดแย้งกัน เช่น หลักการบูชิต่อของผู้บูชากับหลักเมตตาธรรมของสังคมาไทย ระบบศีลธรรมจากศาสนาเองที่ขัดแย้งกันโดยพื้นฐานก็มี เช่น พุทธกับอิสลาม เป็นต้น การยอมให้ใช้ความรุนแรงกระทั่งการฆ่าก็เป็นสิ่งที่แตกต่างกันโดยพื้นฐานแล้ว การเรียกร้องในลักษณะที่ท้าทายเหตุผลเป็นค่านับ พิจารณาหาหลักการที่เป็นที่ยอมรับกันได้โดยเหตุผลเช่นที่ก็เวิร์ธ ท้ากลับไปกันได้กับพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป โดยที่เป็นการหาทางออกอย่างสันติวิธีและมีความเสมอภาคกันภายใต้หลักการที่เป็นพื้นฐาน

ดังนั้นเราจะต้องเข้าใจข้อความต่อไปนี้ใหม่

ถ้าสิทธิในการพัฒนาตนเองถูกกีดกันหรือจำกัดก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะ
ดิ้นรนชวนชวยเพื่อสิทธินั้น ถ้าหากไม่มีการเอื้ออานวยช่วยเหลือและปัจจัยที่
 เกื้อกูล แก่การพัฒนาตัวเอง ก็สมควรเพียรพยายามส่งเสริมให้มีความช่วยเหลือ
 และปัจจัยที่เกื้อกูล อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อควรระวังอยู่บ้างกล่าวคือ การที่มนุษย์
ทุกคนมีสิทธิในการพัฒนาตนเองและจึงมีสิทธิในอิสรภาพและความสุขนั้น เป็นข้อ
กำหนดของจริยธรรมที่เกิดจากกฎแห่งธรรม กฎแห่งธรรมนี้ประหนึ่งจะกำหนด
 ว่าขอให้มนุษย์กระทำสิ่งที่ชอบธรรมด้วยจริงใจเกิด และกระบวนการจะนำ
 ผลมาให้เองอย่างสมกัน ข้อนี้หมายความว่า บุคคลควรทำการด้วยแรงจูงใจที่
 เป็นกุศลถ้าเขาดิ้นรนชวนชวย เขาก็พึงกระทำอย่างนั้นด้วยเห็นแก่ธรรม คือ
 ทำเพื่อสิ่งที่ดีและสิ่งที่ชอบธรรมด้วยอาศัยเมตตากรุณา มีำช้ทำเพื่อผล
 ประโยชน์ส่วนตัวหรือความปรารถนาในทางเห็นแก่ตนอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่
 กระทำด้วยความโลภหรือความเกลียดชัง ด้วยวิธีนี้เท่านั้นมนุษย์จึงจะสามารถ
 บรรลุถึงจุดหมายที่ชอบธรรม เข้าถึงอิสรภาพของเพื่อนมนุษย์ และได้ความสุข
 โดยไม่ต้องก่อทุกข์แก่โลกให้มากขึ้น¹

¹ พระราชวรมณี คานานิน เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับ
สิทธิมนุษยชน, หน้า 8-9

ตรงข้อความที่ว่า "ถ้าสิทธิในการพัฒนาตนเองถูกกีดกันหรือจำกัด ก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะดิ้นรนขวนขวายเพื่อสิทธินั้น"

ให้เข้าใจในความหมายใหม่่ว่า "ถ้าสภาวะในการพัฒนาตนเองถูกกีดกันหรือจำกัด ก็เป็นสิทธิอันชอบธรรม (โดยอ้างอิงจากหลักสากล) ที่จะดิ้นรนขวนขวายเพื่อสภาวะนั้น"

และตรงข้อความที่ว่า "การที่มนุษย์มีสิทธิในการพัฒนาตนเอง และจึงมีสิทธิในอิสรภาพและความสุขนั้นเป็นข้อกำหนดของจริยธรรมที่เกิดจากกฎแห่งธรรม"

ให้เข้าใจข้อความนี้ใหม่่ว่า "การที่มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง การมีสิทธิในอิสรภาพและความสุขนั้น เป็นข้อกำหนด (อันอ้างอิงจาก) ของจริยธรรมที่เกิดจากกฎแห่งธรรม (ซึ่งเป็นหลักการศีลธรรมที่เป็นสากลเช่นกัน)"

ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้ก็จะไม่ทำให้ไปขัดแย้งในตนเองกับข้อความของพระราชารมูนี่เองที่ว่า "มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ หรือให้การศึกษาได้ มนุษย์มีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมสูงสุด ซึ่งทำให้เข้าถึงชีวิตที่มีอิสรภาพ และความสุข"²

แต่ต้องอย่าเข้าใจผิดว่าหลักการทางศีลธรรม และเกณฑ์ตัดสินการกระทำแบบพุทธไม่มีความแตกต่างจากหลักการทางศีลธรรมแบบที่ ก็เวิร์ธ เสนอตั้งที่ผู้เขียนจะขอเสนอให้เห็นบางส่วนว่าจุดแตกต่างที่สำคัญอยู่ตรงจุดใด

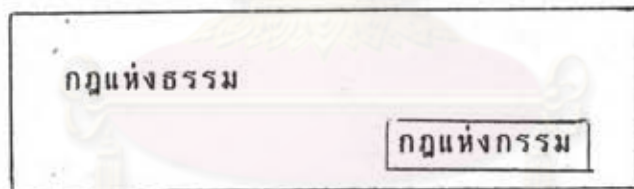
จากข้อความของพระราชารมูนี่ที่กล่าวว่า

ตามหลักพุทธศาสนา คนทุกคนเท่าเทียมกันในข้อที่ว่า คนทั้งบวงคกอยู่ในอาณาจักรธรรมชาติเดียวกัน ทุกคนต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกคนต้องเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ทุกคนต้องได้รับผลกรรมที่ตนหว่านพืชไว้ และโลกย่อมหมุนไปตามกรรมที่ทุก ๆ คนได้ช่วยกันก่อขึ้น...การพัฒนาตนโดยชอบยอมทำให้

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

บรรลุนิยามสูงสุดนั้นอย่างแน่นอน และเป็นไปเองตามธรรมาคำนี้คือกฎแห่งธรรม (ธรรมนิยาม) ซึ่งกฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) เป็นส่วนหนึ่ง และซึ่งเป็นที่มาของกฎแห่งกรรมนั้น ความกฎแห่งธรรมนี้ย่อมเป็นการกำหนดว่าบุคคลทุกคน ถ้าแม้มิได้รับการเอื้ออำนวยโอกาสก็ควรจะได้มีอิสระภาพที่จะพัฒนาตนเอง เพื่อให้ศักยภาพของเขาได้ปรากฏ และเจริญไปสู่ความสมบูรณ์ และถ้าจะให้ดีจริง ควรจัดสรรปัจจัยทั้งทางสังคม และธรรมชาติให้เกื้อกูล และอำนวยความสะดวกช่วยเหลือทุกอย่างทุกประการ เพื่อให้บุคคลทุกคนสามารถพัฒนาตนเอง เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการอันเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์อย่างนี้ และได้กำหนดให้คามมีอิสระภาพ และความสุขอย่างสมบูรณ์เป็นจุดหมายที่บุคคลพึงเข้าถึง ดังนั้นคามมีอิสระภาพในการพัฒนาตนเอง และการช่วยเหลืออำนวยโอกาสในการพัฒนาตนเองนั้น จึงเป็นรากฐานของพุทธจริยธรรม³

จากข้อความที่กล่าวมานี้ เราสามารถทำให้เห็นเป็นแผนภาพออกมา
ดังนี้ได้

คือกฎแห่งกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกฎแห่งธรรม กฎแห่งธรรมคือคนทั้งปวงตกอยู่ในอำนาจกฎธรรมชาตินี้เดียวกัน

กฎแห่งกรรมคือ ทุกคนต้องได้รับผลกรรมที่ตนหว่านพืชไว้ และโลกย่อมหมุนไปตามกรรมที่ทุก ๆ คนได้ช่วยกันก่อขึ้น และหากเราลองถามว่า กฎแห่งกรรมบ่งบอกถึงการเป็นตัวแทนที่มีเป้าประสงค์ได้หรือไม่ ลองดูพุทธวจนะต่อไปนี้

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ธรรมที่เป็นอกุศล เป็นไปในส่วนแห่งอกุศลเป็นไปในผักฝ้ายแห่งอกุศล เหล่าใดเหล่านี้ ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีใจเป็นหัวหน้า ใจย่อมเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเกิดตามมา"

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ธรรมที่เป็นกุศล เป็นไปในส่วนแห่งกุศลเป็นไปในผักฝ้ายแห่งกุศล เหล่าใดเหล่านี้ ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีใจเป็นหัวหน้า ใจย่อมเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเกิดตามมา"⁴

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจเศร้าหมองแล้ว พุคอยู่ก็ตาม ทาอยู่ก็ตาม ทุกข์ย่อมติดตามเข้าไป เพราะทุจริต 3 อย่างนั้น เหมือนล้อเกวียนหมุนไปตามรอยเท้าที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุคอยู่ก็ตาม ทาอยู่ก็ตาม สุขย่อมติดตามเข้าไป เพราะสุจริต 3 อย่างนั้น เหมือนเงาติดตามตัวเข้าไป ฉะนั้น⁵

จะเห็นได้ว่าเจตนาในการกระทำของตัวผู้กระทำเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้วงเวียนแห่งกรรมดำเนินต่อไป ความมีอิสระภาพเป็นการพัฒนาตนเอง จึงต้องวางอยู่ตรงที่ว่าตัวผู้ทำสามารถเลือกกระทำได้

ส่วนพวกที่ยังอยู่ในสังสารวัฏนั้น ย่อมอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม และจะไปพ้นจากสังสารวัฏนี้ได้ก็เมื่อเพียรสร้างกุศลกรรม ดังนั้น เราอาจสรุปได้ดังนี้

1. ทุก ๆ สิ่งล้วนอยู่ใต้กฎแห่งกรรม
2. เฉพาะสรรพสัตว์ที่ยังไปไม่ถึงปรินิพพานย่อมตก อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม

⁴ อภ. เอก. 20/12

⁵ ชุ.ธ. 25/11

คราวนี้ลองมาพิจารณาข้อความของท่านพระราชวรมุนีที่ว่า...

ดังนั้น ความมีอิสระภาพในการพัฒนาตนเอง และการช่วยเหลือผู้อื่น
โอกาสในการพัฒนาตนเองนั้น จึงเป็นรากฐานของพุทธจริยธรรม กล่าวอีก
นัยหนึ่ง ข้อที่ว่านี้หมายความว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในการพัฒนาตนเอง ดังนั้น
พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนอยู่เสมอ โดยทรงปฏิเสธระบอบวรรณะของฮินดู
และทรงเน้นว่ามนุษย์ทุกชั้นวรรณะ ต้องคคอยู่ในอาณาจักรแห่งกรรม และใน
ที่สุดก็อยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมอย่างเท่าเทียมกัน พระพุทธองค์ทรงถือว่าทุกคน
มีโอกาสเข้าถึงชีวิตที่ดี และโลกุตระธรรม เป็นสมบัติของทุกคน จะเอาชั้น
วรรณะมาเป็นเครื่องจำกัดมิได้ ยิ่งกว่านั้นพระองค์ ทรงแสดงอิสระภาพที่
เป็นจุดหมาย ซึ่งจะบรรลุได้ก็ด้วยความมีอิสระภาพ และทรงแสดงวิธีการอัน
เป็นสุข ซึ่งนำไปสู่จุดหมายที่เป็นสุข⁶

ข้อความข้างต้นนี้เท่ากับยืนยันว่า...สรรพสัตว์ที่อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม
มีโอกาสหลุดจากกฎนี้ได้ด้วยตนเองนี้ เป็นตัวสภาวะ (ไม่ใช่ตัวลิตี) ของสรรพสัตว์
เช่นเดียวกับการที่เรามีขาทำให้เดินไปไหนมาไหนได้ ซึ่งหากเราไม่เดิน จะคลาน
กระโดด ก็แล้วแต่ แล้วอยู่ ๆ มีคนมาบอกเราว่า "ต่อไปนี้หากเจ้าขยับขา แม้
แต่เพียงแค่ขยับเดียว ข้างจะฆ่าเจ้าเสีย" เราตอบกลับไปว่า "แกมาห้ามอย่างนี้ไม่
ได้ ฉันมีสิทธิเดินไปไหนก็ได้" ตรงนี้ที่ว่า "ฉันมีสิทธิเดินไปไหนก็ได้" ไม่ได้อ้าง
จากที่ว่าฉันมีขา ซึ่งการมีขาเป็นเงื่อนไขจำเป็นทำให้เดินได้ ความหมายของลิตี
ในที่นี้ก็คือ "การห้ามฉันเดินนั้นไม่ชอบธรรม" ซึ่งเท่ากับว่า "คุณจงแสดงให้เห็นสิ
ว่า ทำไมคุณจึงห้ามไม่ให้ฉันเดินได้"

ดังนั้น ตรงข้อความที่ว่า "บุคคลทุกคนมีสิทธิในการพัฒนาตนเอง" จึง
ต้องเข้าใจในความหมายใหม่ว่า "บุคคลทุกคนมีศักยภาพ ในการพัฒนาตนเอง"

ดังนั้น ข้อสรุปที่ว่า

⁶ เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับลิตีมนุษยชน, หน้า 8.

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากแง่มุมนี้ มนุษย์ทุกคนเสมอภาคกัน ในความภาวะที่
ต้องผูกพันด้วยกฎแห่งกรรม พิจารณาในแง่นี้จะเห็นได้ว่า เสรีภาพในความ
หมายแบบพุทธศาสนา มิใช่สิ่งที่ติดตัวมากับมนุษย์โดยธรรมชาติ เสรีภาพมิใช่
สิ่งที่ได้มาแต่เดิม (Freedom is not the given) แต่เสรีภาพจะได้มาก็
แต่โดยความเพียรพยายามฝึกฝนตนด้วย สติปัญญา และเมตตาธรรม
เสรีภาพเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเพื่อให้ได้มา (Freedom is the acquired)⁷

ข้อความที่กล่าวข้างต้นนี้ จึงขัดกับหลักของพุทธศาสนาที่เชื่อว่าโดย
สภาวะ มนุษย์มีเสรีภาพเหมือนมีชาติติดตัว ซึ่งจะเดินไปไหนมาไหนก็ได้ เสรีภาพ
จึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้มา (Freedom is the given) ไม่ต้องไปไขว่คว้าหา
(Freedom is not the acquired) แต่การรู้จักใช้เสรีภาพนี้ให้เป็น นั้นเป็น
อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งที่จริงข้อความต่อมาของผู้เขียนข้อความข้างต้นจะสรุปได้ตรง
กว่าดังที่ว่า

เป็นที่น่าเสียดายว่า บ่อยครั้งเกินไปที่แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมได้ถูกใช้
เพื่อยืนยันความไร้เสรีภาพของมนุษย์ ซึ่งเป็นความเข้าใจเพียงครั้งเดียว แท้
ที่จริงแล้วกรรมของมนุษย์เป็นเพียงเงื่อนไขที่ทำให้เสรีภาพเป็นไปได้อีก
หนึ่งก็คือ เพราะกฎแห่งกรรมนั่นเอง มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะสร้างปัจจุบัน
เพื่อส่งผลในอนาคต

ดังนั้นการใช้เสรีภาพเป็น สำหรับพุทธจึงเป็นข้อเงื่อนไขจำเป็นสำหรับ
การหลุดพ้นจากกฎแห่งกรรม และข้อความที่ว่า

⁷ สุวรรณ วงศ์ไวยวรรณ, "ว่าด้วยพุทธศาสนากับลัทธิมนุษยชน,"
วารสารธรรมศาสตร์ 14 (กันยายน 2528) : หน้า 13-14.

พุทธธรรมมีหลักอันพิจารณาได้อย่างชัดเจนว่า เป็นลัทธิทางธรรม" ชั้นพื้นฐานของลัทธิมนุษยชน ในประการแรกคือ ลัทธิในชีวิต กล่าวคือ การมีชีวิตอยู่ได้นั้น พุทธธรรมยืนยันถึงการห้ามฆ่าอันเป็นศีลข้อแรก และความสำคัญตลอดจนแนวทางในการดำรงอยู่ เช่น การให้ประกอบอาชีพที่สุจริต และรู้จักจัดสรรทรัพย์เลี้ยงตัว เลี้ยงคนในปกครอง และผู้ร่วมกิจการทั้งหลายให้เป็นสุข อีกทั้งใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ท้าคนให้มั่นคงปลอดภัยจกภัยอันตราย (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน) ประการที่สองคือลัทธิในการยอมรับนับถือ พุทธธรรมมีหลักของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น หลักพรหมวิหาร และสังคหวัตถุ ซึ่งล้วนเรียกร้องให้ บุคคลมีเมตตา (ความรัก) ต่อกันปฏิบัติต่อกันด้วยความยอมรับนับถือเสมอภาค และเป็นธรรม ส่วนประการสุดท้ายคือลัทธิในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาตนเอง พุทธธรรมมุ่งให้บุคคลพึ่งตนเอง และพยายามสร้างสรรค์ชีวิตตามทางของครองธรรม โดยที่ตระหนักถึงการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับผู้อื่นในขณะเดียวกัน สำหรับพุทธธรรมบุคคลมีหน้าที่ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (เช่นหลักสัพบุรีธรรม หลักอภิธานิยธรรม ซึ่งกล่าวถึงการดำเนินชีวิต และการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง) นอกจากนี้หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ ก็ระบุถึงคุณสมบัติ และข้อปฏิบัติของผู้ปกครองที่พึงกระทำต่อผู้ใต้ปกครอง⁸

ดังที่เราได้แสดงให้เห็นมาแล้วว่า การใช้ชีวิตเป็นตัวอย่างใจเป็นสำหรับการหลุดจากกฎแห่งกรรม โดยสภาวะมนุษย์มีเสรีภาพเหมือนมีชาติตัว แต่การมีชีวิตเป็นอีกเรื่องหนึ่งพุทธศาสนาจึงพูดถึงแต่ศักยภาพ ในการดำเนินชีวิต และพัฒนาตนเอง จนหลุดพ้นจากกฎแห่งกรรมได้ ไม่ใช่อำนาจในการดำเนินชีวิตพัฒนาตนเอง ชีวิตนั้นเป็นสภาวะของการเป็นอยู่ของแต่ละบุคคลกฎแห่งกรรมระบุชัดเจนว่า กรรมใดใครก่อผู้นั้นรับผล ดังที่ผู้รู้ผู้หนึ่งเขียนไว้ว่า

⁸ เฉลิมเกียรติ ผินาวล, ปรัชญาลัทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย หน้า 77-78.

พุทธปรัชญามีทรรศนะว่า มนุษย์ที่ยังมีกิเลสทุกคนตายแล้วจะต้องเกิดใหม่ มีแต่พระอรหันต์ที่ดับกิเลสได้สิ้นเชิงแล้วเท่านั้นที่ตายแล้วไม่มีการเกิดอีก พุทธปรัชญาถือว่าพระอรหันต์ได้เข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์สูงสุดที่เรียกว่า นิพพานเป็นภาวะที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตลอดไป ส่วนบุุคคลธรรมดาที่ยังมีกิเลสตายแล้วจะไปเกิดเป็นอะไร และไปเกิดที่ไหน ขึ้นอยู่กับกรรมที่เขาได้กระทำไว้ในชีวิตที่ผ่านมา ถ้ามีกรรมคืออยู่มาก และเวลาจะดับจิตนึกถึงกรรมดีนั้น ตายแล้วก็จะไปเกิดในสุคติ แต่ถ้ามีกรรมชั่วอยู่มาก และก่อนจะดับจิตนึกถึงกรรมชั่วนั้น ตายแล้วก็จะไปเกิดในทุคติ⁹

หรือตัวอย่างจากพุทธวจนะที่ว่า

คนมิใช่เป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมไม่
เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม เป็นชวานาก็เพราะกรรม เป็นคิลปิน เป็นพ่อค้า
เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นบุรุษิต และแม้แต่เป็นพระราชาก็
เพราะกรรม บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นปฏิจจสมุบบาท ฉลาดในกรรม และวิบาก
ย่อมมองกรรมตามเป็นจริงอย่างนี้โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม หมู่ประชา
ย่อมเป็นไปเพราะกรรม...¹⁰

การฆ่าเป็นอกุศลกรรม ย่อมก่อผลแก่ตัวผู้กระทำที่ต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ
ผู้ฆ่าผู้อื่นรับกรรมนี้จึงไม่ซ้ำเรื่องสิทธิในชีวิต ที่ตัวผู้อ้างสิทธิอ้างขึ้นเพื่อมาให้ผู้
อื่นทำร้ายตน พุทธศาสนาสอนในเรื่องเมตตาธรรม การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความ
เมตตา ในแง่กฎแห่งกรรม อกุศลกรรมมีทั้งที่เกิดโดยกาย วาจา ใจ การปฏิบัติ
คนที่ดีต่อผู้อื่นนั้นเป็นกุศลธรรม ย่อมไม่หว่านพิษที่เป็นพิษ อันก่อให้เกิดพิษกับตนกุศล

⁹ สุนทร ฌ รังษี, "ภาวะใกล้ดับจิตของมนุษย์ตามทรรศนะของ
พุทธปรัชญา". หน้า 20.

¹⁰ ม.ม. 13/707

ธรรมที่สั่งสมไว้ ช่วยส่งให้ข้ามพ้นสังสารวัฏ จึงไม่ใช่เรื่องสิทธิในการยอมรับนับถือที่ตัวผู้อ้างสิทธิอ้างขึ้นเพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อคนด้วย พุทธศาสนาจึงไม่จำเป็นต้องอย่างใด เมื่อมองจากแง่ที่ได้เสนอมาก็จะต้องอาศัยมโนทัศน์เรื่องสิทธิมนุษยชน ความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม, กฎแห่งธรรมจะช่วยให้เข้าใจได้ว่า เรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของไม่จำเป็นสำหรับสังคมพุทธเลยและหากพิจารณาข้อความที่ว่า..

ทรงให้สิทธิแก่สตรีที่จะได้รับประโยชน์จากพุทธธรรม เข้าถึงจุดหมายสูงสุดที่พุทธธรรม จะให้เข้าถึงได้เช่นเดียวกับบุรุษ แม้ว่าการให้สิทธินี้ จะต้องทรงกระทำด้วยความหนักพระทัย และด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง ที่จะเตรียมการวาง รูปให้สภาพการณ์ได้สิทธิของสตรีนี้ดำรงอยู่ด้วยดีในสภาพสังคมสมัยนั้น เพราะสิทธิของสตรีในการศึกษาอบรมทางจิตใจได้ถูกศาสนาพระเวทค่อยๆ จำกัด แคมเข้ามาจนปิดตายแล้วในสมัยนั้น¹¹

ที่จริงไม่ได้ทรงให้สิทธิแก่สตรี เพราะไม่ว่าบุรุษสตรียอมมาซึ่งเสรีภาพที่คนมีติดตัว ให้ถูกทางด้วยการสั่งสม แต่กุศลกรรม หลีกเว้นอกุศลกรรม ทาให้หลุดจากกฎแห่งกรรมมาคืออยู่แล้ว จุดหมายสูงสุดที่พุทธธรรมจะให้เข้าถึงได้ เป็นจุดมุ่งหมายที่ทุกคนเข้าถึงได้ หากทว่าถูกต้อง ไม่ใช่การอ้างสิทธิเพื่อขอให้ผู้อื่นอนุเคราะห์คนทาเช่นนั้นได้ ซึ่งถึงอนุเคราะห์ก็ทำเช่นนั้นได้ นอกจากตนเองจะปฏิบัติถูกต้องเท่านั้น ผู้ใดปฏิบัติเช่นไร ผลก็ได้แก่ตัวผู้นั้น

ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นว่าไม่ใช่แค่เรื่องสิทธิมนุษยชนเท่านั้น เรื่องสิทธิเองพุทธศาสนาก็ไม่ได้กล่าวถึงหรือให้ความสำคัญเท่าไรนัก..

"ประเด็นเรื่องสิทธิและหน้าที่ ดูเหมือนว่าพุทธศาสนาจะไม่ค่อยให้ความสำคัญแก่เรื่องสิทธิเท่าไร หากแต่จะให้ให้ความสำคัญแก่สิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ มากอย่างเห็นได้ชัด หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งก็คงกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาไม่พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าสิทธิเลย หากแต่จะพูดถึงเฉพาะหน้าที่อย่างเดียว ตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับเรื่องนี้ก็คือการที่ใครสักคนสมัครใจเข้ามาบวชในพุทธศาสนาแล้ว เขาจะ

หวังว่าตนเอง จะมีสิทธิอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ สิ่งที่มาชิกของสังคมจะต้องถามหาไม่ใช่คำถามประเภทว่า "ฉันจะมีสิทธิอะไรบ้างภายในอาณาจักรสงฆ์นี้" หากแต่เป็นคำถามประเภทว่า "ฉันมีหน้าที่เช่นใดบ้างที่จะต้องปฏิบัติให้บริบูรณ์เพื่อความมั่นคงเป็นบีกแผ่นของอาณาจักรแห่งสงฆ์นี้" (สมภาร พรหมทา, พุทธทัศนะว่าด้วยการเมืองและการปกครอง, (เอกสารยังไม่ได้ตีพิมพ์), หน้า 81.)

ตรงนี้มีงานในแง่การเป็นสมาชิกในสังคม แต่อาจขยายครอบคลุมเอาได้ถึงชาวพุทธทั้งปวง แต่ในแง่ของมนุษย์ และสรรพสัตว์อื่น ๆ ความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมจะใช้อธิบายได้ดีกว่าว่าทำไมเรื่องสิทธิไม่ใช่ของจำเป็น ถ้ากฎแห่งกรรมและกฎแห่งกรรมเป็นจริง ก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยเรื่องสิทธิมาใช้เพื่อเรียกร้องเอาที่จริงแล้วการพูดถึงเรื่องสิทธิก็ไม่จำเป็นอยู่ด้วย เรื่องที่ควรพูดถึงก็คือ ควรปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อให้ไปพ้นจากการอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม อันทำให้ต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น ผู้เขียนจะขอขยายรายละเอียดเพิ่มเติมตรงนี้อีกสักเล็กน้อย

ถ้าหากเราพูดถึงมโนทัศน์เรื่อง "สิทธิ" แล้วก็จะออกมาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ที่ต้องมีตัวผู้กระทำตั้งแต่สองตัวขึ้นไป

ตัวอย่างก็คือ ลูกหนึ่งคิดหนึ่งเจ้านั้น ลูกหนึ่งต้องมีพันธะต้องจ่ายหนี้ให้เจ้านั้น และเจ้านั้นก็สามารถเรียกร้องหนี้ที่ลูกหนึ่งคิดหนึ่งอยู่ได้ อย่างนี้เรียกได้ว่า เจ้านั้นมีสิทธิ ประโยชน์จะได้กับเจ้านั้น คือได้หนี้คืน

หากตัวเจ้านั้นใช้สิทธิของคน¹² ตัวความสัมพันธ์จะคำนึงถึงการได้ประโยชน์กับการเรียกร้องเพื่อให้ได้ประโยชน์นั้น

¹² ดูรายละเอียดใน J. Feinberg, Duties, Rights, and Claims in Right, Justice and The Bounds of Liberty, Ibid. P.130-142

หรือลองพิจารณาจากตัวอย่างในเรื่องการไร้สัญญา เช่น มานะให้สัญญาที่จะทำงานให้กับมานัส กรณีนี้มานัสเป็นคนเดียวที่เรียกร้องมานะได้ เพื่อให้มานะมาทำงานตามที่สัญญาไว้ มานัสเป็นคนได้ประโยชน์จากการทำหน้าที่ของมานะ มานัสจึงเป็นผู้อ้างสิทธิ์และผู้ได้ประโยชน์หากมีการทำตามสัญญา ฮาร์ท¹³ Hart

ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าผู้อ้างสิทธิ์กับผู้ได้ประโยชน์อาจเป็นคนละคนก็ได้ เช่น มนุให้สัญญากับมานอนว่าจะดูแลมาลินีให้ หากมานอนไปต่างประเทศ กรณีนี้มานอนเป็นผู้อ้างสิทธิ์ แต่มาลินีได้รับประโยชน์หากมีการปฏิบัติตามสัญญา จะเห็นว่ากรณีดังกล่าวนี้ ผู้อ้างสิทธิ์ กับผู้ได้ประโยชน์เป็นคนละคน

ประเด็นอยู่ที่ว่าความสัมพันธ์ ในเรื่องสิทธิเป็นความสัมพันธ์ที่คำนึงถึงการได้ประโยชน์กับการเรียกร้อง เพื่อให้ได้ประโยชน์นั้น ตรงนี้จะต่างกับพุทธศาสนาอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากหลักการทางพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรม ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ผู้ใดหว่านพืชเช่นไร เขาผู้นั้นย่อมได้รับผลจากการหว่านนั้น กรรมใดใครก่อ กรรมนั้นผู้นั้นรับ ความสัมพันธ์ที่คำนึงถึงในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของตัวผู้กระทำกับการรับผลของการกระทำโดยตัวผู้กระทำ ผู้อื่นอยู่วงนอก ตัวกระทำจะต่อสู้กับศัตรูภายในตนเอง ดังพุทธวจนะดังนี้

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มลทินภายใน อมิตรภายใน ศัตรูภายใน ผู้ฆ่าภายใน ข้ำศึกภายใน 3 ประการ ได้แก่ โลกะ ความโลภ โทสะ ความคิดประทุษร้าย โมหะ ความหลง"

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มลทินภายใน อมิตรภายใน ศัตรูภายใน ผู้ฆ่าภายใน ข้ำศึกภายใน 3 ประการ เหล่านี้แล"¹⁴

¹³ H.L.A.Hart, "Are There Any Natural Right?" In Jermy Waldron). Theories of Rights. (Oxford : Oxford University Press, 1948) P.77-90

¹⁴ ชุ.อิติ. 25/295

ดังนั้นสำหรับพุทธศาสนาแล้วจะ ไม่มีการไปเรียกร้อง เพื่อให้ได้ประโยชน์
 จากผู้อื่น หากคำนึงถึงประโยชน์นั้นก็เพื่อมุ่งไปสู่นิพพาน คือละเสียแล้วจากการ
 ต้องไปหมุนเวียนในวัฏสังสารตามอำนาจแห่งกฎแห่งกรรม สังคมที่มีแต่ชาวพุทธ
 จึงไม่จำเป็นต้องนำเรื่องลัทธิมนุษยชนเข้ามาใช้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนจากสิ่ง
 ที่นำเสนอในเวลา นี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประกอบความเข้าใจดังนี้ คือ ตัวอย่าง
 ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และลูก อาจจะทำให้เข้าใจถึงความแตกต่าง
 ระหว่างมโนทัศน์ลัทธิมนุษยชนกับมโนทัศน์พุทธศาสนาชัดเจนมากยิ่งขึ้น หากพ่อแม่
 เลี้ยงดูลูกของตนไม่ดี บ่อยๆ หือดอยากหรือทุบตีลูกของตนเอง สำหรับมโนทัศน์ทาง
 มนุษยชนจะมองว่า ลูกซึ่งเป็นบุคคลคนหนึ่งที่เป็นผู้กระทำที่มีจุดมุ่งหมาย มีลัทธิขั้น
 เสรีภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การที่พ่อแม่มาละเมิดลัทธินี้โดยการทำให้ลูกได้รับการ
 การทำร้ายทางร่างกายหรือไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่ดีพอจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่มี
 หน้าที่ที่จะต้องไม่ละเมิดลัทธิที่ลูกมี ดังนั้นลูกจึงมีลัทธิที่จะเรียกร้องให้พ่อแม่ของ
 ตนเลี้ยงดูคนให้ดีและไม่ทำร้ายทุบตีตน และหากลัทธินี้ได้รับการรับรองให้เป็น
 ลัทธิทางกฎหมายแล้ว ลูกก็อาจจะฟ้องร้องต่อศาลบังคับให้พ่อแม่หยุดละเมิดลัทธิ
 ของตนได้ แต่สำหรับมโนทัศน์ของพุทธศาสนาจะมองเห็นว่าพ่อแม่มีหน้าที่ที่จะต้อง
 เลี้ยงดูลูกของตนให้ดี ไม่ควรที่จะทำร้ายทุบตีลูกของตน ควรจะมีความเมตตา
 และรักลูกของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าลูกจะมีลัทธิในเสรีภาพหรือความเป็นอยู่ที่
 หรือไม่ ดังนั้นหากพ่อแม่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง คือ ไม่เลี้ยงดูลูกของตน
 ให้ดี ทำร้ายทุบตีลูกของตน ไม่มีความเมตตาและไม่รักลูกของตน พุทธศาสนาจะ
 ถือว่าพ่อแม่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนที่ควรจะปฏิบัติ พ่อแม่ได้ก่อกรรมที่เป็นอกุศลกรรม
 มโนทัศน์ของพุทธศาสนาไม่ได้เป็นความสำคัญในลัทธิของลูกที่จะเรียกร้องให้พ่อแม่
 ของตนต้องเลี้ยงดูคนให้ดี และถึงแม้ว่าจะมีลัทธิในเรื่องนี้หรือไม่ก็ตาม พ่อแม่ก็
 มีหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงดูลูกของตนให้ดี สิ่งสำคัญสำหรับมโนทัศน์ของพุทธศาสนาใน
 เรื่องนี้คือ หน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องเลี้ยงดูลูกของตนให้ดี ไม่ได้เกิดขึ้นจากลัทธิ
 ของลูกที่เรียกร้องเอากับพ่อแม่ให้เลี้ยงดูคนให้ดี ดังนั้นมโนทัศน์ของลัทธิมนุษยชน
 การที่พ่อแม่มีหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงดูลูกของตนให้ดี สำหรับพุทธศาสนาแล้วถือว่า
 พ่อแม่จะต้องปฏิบัติเพราะ เป็นสิ่งที่ควรจะปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้จะนำไปสู่กุศล
 กรรมอันที่สุด

นอกจากนี้อาจจะมีความสับสนว่ามโนทัศน์พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมีชีวิต ดังนั้นพุทธศาสนาก็คำนึงถึงสิทธิในการมีชีวิตด้วย ดังพุทธวจนะ ว่า

อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นว่า เราเองอยากมีชีวิตไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ถ้าใครจะปลงชีวิตเราผู้ยังอยากอยู่ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะปลงชีวิตผู้อื่นซึ่งเราก็มักอยากมีชีวิตอยู่ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ นั่นก็ไม่เป็นข้อที่น่าขึ้นชอบที่พอใจแก่ผู้อื่นเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองไม่ขึ้นชอบไม่พอใจ แม้ผู้อื่นก็ไม่ขึ้นชอบไม่พอใจเช่นกัน¹⁵

หรือตามหลักศีล 5 ในข้อแรกว่าด้วย ปาณาติบาตร ในเรื่องเกี่ยวกับการห้ามฆ่าสัตว์ ถึงแม้ว่าพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญกับการมีชีวิต แต่คำอธิบายที่ปรากฏอยู่นี้เป็นลักษณะของคำอธิบายที่แสดงให้เห็นว่า การฆ่าชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ โดยตัวของมันเอง คล้ายคลึงกับลักษณะหลักศีลธรรมของคานท์ (Kant) ที่อธิบายว่า การโกหกเป็นสิ่งที่ผิดโดยตัวของมันเอง สำหรับพุทธศาสนาแล้ว การฆ่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า มนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตหรือไม่ และการฆ่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำไม่ว่าจะเป็นการฆ่าบุคคลอื่น หรือฆ่าตัวตาย เพราะการฆ่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติทุกกรณี แต่สำหรับมโนทัศน์สิทธิมนุษยชนแล้ว การที่บุคคลหนึ่งไม่ควรฆ่าบุคคลอีกคนหนึ่งนั้น เพราะบุคคลแต่ละคนมีสิทธิในการมีชีวิต การที่นาย ก. ไปฆ่านาย ข. จะเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของนาย ข. ดังนั้นหากเป็นไปได้ว่า นาย ข. ไม่มีสิทธิในการมีชีวิตแล้ว นาย ก. ก็อาจจะฆ่านาย ข. ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของนาย ข. ในขณะที่สำหรับมโนทัศน์ของพุทธศาสนาแล้ว ถึงนาย ข. จะไม่มีสิทธิในการมีชีวิต ทุกคนก็ไม่ควรที่จะไปทำลายชีวิตของนาย ข.

ข้อสัง เกตที่ควรระวัง

การบอกว่ามโนทัศน์เรื่องลัทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในมโนทัศน์พุทธศาสนานั้น สิ่งสำคัญที่ควรระวังไว้คือ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ตีความหมายของลัทธิมนุษยชนตามทัศนะของกิเวิร์ธ และแสดงให้เห็นว่าหากยอมรับมโนทัศน์ลัทธิมนุษยชนตามทัศนะของกิเวิร์ธแล้ว เราก็จะพบว่ามโนทัศน์ของพุทธศาสนาไม่ได้มีแนวความคิดของลัทธิมนุษยชนตามทัศนะของกิเวิร์ธ ดังนั้นเป็นไปได้ว่าหากเรายอมรับมโนทัศน์ของลัทธิมนุษยชนในทัศนะอื่นที่ไม่ใช่ของกิเวิร์ธ เราอาจจะพบว่ามีแนวความคิดของลัทธิมนุษยชนในทัศนะ เช่นนั้น ปรากฏอยู่ในมโนทัศน์ของพุทธศาสนาที่น่าจะทำการศึกษากันต่อไป

สำหรับการพิจารณาให้เห็นความแตกต่างในการมองปัญหาเรื่องลัทธิมนุษยชน ในมโนทัศน์ของลัทธิมนุษยชนกับมโนทัศน์ของพุทธศาสนานี้ ทำให้พึงระลึกถึงข้อควรระวังในการนำเอามโนทัศน์ทางตะวันตก มาอธิบายมโนทัศน์ของพุทธศาสนา จนอาจทำให้เข้าใจพุทธศาสนาผิดพลาดไป ดังเช่น หากเอามโนทัศน์เรื่องที่ว่า มนุษย์ถูกกำหนดวิถีชีวิตไว้อย่างแน่นอน (Determinism) มาดูเรื่องของกรรมของพุทธ แล้วสรุปว่ามนุษย์ถูกกำหนดด้วยกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แบบมโนทัศน์ของตะวันตก ก็เป็นความเข้าใจผิดในการตีความหมายเรื่องกรรมในพุทธศาสนา โดยเอามโนทัศน์ของตะวันตกมาตีความ ดังนั้นการบอกว่าพุทธศาสนามีมโนทัศน์ เช่นนั้นเช่นนี้ตามแบบมโนทัศน์ของตะวันตกนั้น จึงควรจะพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วน เพราะมโนทัศน์ของพุทธศาสนานั้นมีความละเอียดถี่ถ้วนและซับซ้อนมาก จนอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ง่าย เหมือนคนตาบอดคลำช้างแล้วบอกไม่ตรงกันว่าช้างคืออะไร

โปรดสัง เกตตรง "มีสิ่งควรทำอันได้ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันวางแล้ว มีประโยชน์ส่วนตนอันได้บรรลุแล้ว ลิ่นกิเลสเป็นเหตุมัวใ้ในภพแล้ว พ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ" ล้วนแต่เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนที่ถูกต้องโดยอาศัยสภาวะที่ตนมีอยู่ คือเสรีภาพ ใช้ให้เป็น หากใช้ไม่เป็นผลร้ายก็ตกแก่ตน ไม่ต้องอาศัยการอ้างลัทธิไม่ว่าจะเป็นลัทธิมนุษยชน หรือลัทธิทางศีลธรรม เพื่อให้ผู้อื่นยินยอมให้ตนทำกุศลกรรมแต่อย่างไร

และถ้าหากเราลองตอบชุดคำถามที่เกี่ยวกับลัทธิมนุษยชนของทีเวียร์ธ โดยอาศัยฐานจากระบบศีลธรรมแบบพุทธศาสนาก็จะออกมาในลักษณะคือ

ก. ในทางโลกมีคนจำนวนหนึ่งยึดว่ามีสิ่งที่เรียกว่า ลัทธิมนุษยชนเพื่อไว้เป็นข้อเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อกันโดยสมควรแก่การที่เกิดมาเป็นตัวมนุษย์

แต่โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงโลกสมมุติ ดังเรื่องอื่น ๆ บวงสรวงย้อมหมუნานไปตามแรงแห่งกรรมที่แต่ละคนเป็นผู้กระทำไว้ กรรมใดใครก่อ (พระผู้ใดไม่มี) คนนั้นรับกรรม ความเป็นจริงดังนี้ เป็นตัวบ่งบอกว่าอะไรเป็นสมมติสัจย์ อะไรเป็นอัลติมสัจย์ ผู้ใดเป็นผู้ให้ ผู้นั้นก็เป็นผู้ได้ ข้อเรียกร้องใด ๆ หากเป็นไปเพื่อกุศลกรรม ย่อมไม่ขัดกับหลักพุทธศาสนา หากข้อเรียกร้องใด ๆ เป็นไปเพื่ออกุศลกรรม ย่อมขัดกับหลักพุทธศาสนา

ข. เรา รู้ว่ามีลัทธิมนุษยชนจากการที่มีคนจำนวนหนึ่งยึดกันอยู่ว่ามี แต่จากระบบศีลธรรมแบบพุทธแล้วนั้นไม่เข้าของจาเป็น ตั้งต้นด้วยการทำกุศลกรรมโดยไม่ต้องคำนึงว่า ผู้อื่นจักตอบโต้กลับกับเราอย่างไร แรงกรรมที่เขากระทำย่อมสะท้อนกลับไปยังผู้นั้น ยิ่งหากมุ่งมันเอาแต่เรียกร้อง นั่นนี้ เมื่อไม่ได้ก็จะเข้าหาหั่นกัน การทำดังนี้ย่อมขัดกับพื้นฐานแห่งระบบศีลธรรมของพุทธ (อาจดูตัวอย่างจากวงศ์แห่งศากยะที่ไม่ทำร้ายต่อศัตรูผู้มุ่งล้างวงศ์ศากยะ แม้ว่าในท้ายที่สุดวงศ์ศากยะจะถูกทำลายสิ้นโดยศัตรูผู้นั้น

ค. เนื่องจากขอบเขต และเนื้อหาของลัทธิมนุษยชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่แต่ในโลกนี้และให้ความสำคัญในระดับโลกียธรรมโดยไม่สนใจว่าความจริงระดับสูงอย่างเช่น โลกุตระธรรมจะมีอยู่จริงหรือไม่ มีโลกหน้าสำหรับบวงสรวงวิญญูสังสารหรือไม่ ดังนั้น ไม่ว่าลัทธิมนุษยชนจะมีเนื้อหาคลุมถึงขอบเขตใดก็ตามจึงเป็นไปได้เพียงแต่สมมติสัจย์ และหากยึดถือมากเกินไป (อึดตา) อาจอยู่ในความประมาทโดยคิดว่ามีเพียงโลกนี้เท่านั้นที่มีอยู่จริง

ง. อกุศลกรรมย่อมเป็นอกุศลกรรม ไม่อาจกลายเป็นกุศลกรรมไปได้ การฆ่าย่อมผิดในทุกกรณีอยู่แล้ว แม้ว่ามันหนักแห่งกรรมจะหนักเบาต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ หรือเหตุปัจจัยอื่น เข้ามาประกอบก็ตาม

ผู้ใดกระทำในสิ่งที่เป็นอกุศลกรรมย่อมผิด แต่โทษหนักเบา อาจต่างกัน ซึ่งเป็นอีกประเด็นหนึ่งต่างหากไป

ไม่ว่ามนุษย์จะยึดถือลัทธิมนุษยชนเป็นลัทธิสัมบูรณ์หรือไม่ ก็ย่อมไม่มีความหมายต่อระบบศีลธรรมแห่งพุทธ

สำหรับพุทธศาสนาอาจยอมรับ ในเรื่องการมีลัทธิมนุษยชนเช่นนั้นได้ ถ้าหากว่าลัทธิมนุษยชนนั้นยังทำให้เกิดการก่ออกุศลกรรม พุทธก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม และในทางตรงกันข้าม หากมีกรณีใดกลับก่อให้เกิด อกุศลกรรม ก็น่าจะห้ามเสีย

ขอให้ดูพุทธวจนะที่ว่า

ด้วยประการฉะนี้แหละพราหมณ์! พรหมจรรย์นี้มีข้ามีลาภ สักการะ ชื่อเสียง เป็นอานิสงส์ มีข้ามีความสมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอานิสงส์ มีข้ามีความสมบูรณ์ด้วยสมาธิเป็นอานิสงส์ มีข้ามีญาติสหสนะเป็นอานิสงส์ แต่ความหลุดพ้นแห่งใจ อันไม่กลับมาเริบอันใด พรหมจรรย์นี้มีความหลุดพ้นแห่งใจ อันไม่กลับมาเริบนั้นแหละ เป็นที่ต้องการนั้นเป็นแก่นสาร นั้นเป็นที่สุคโดยชอบ¹⁶

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย! ถ้าแม้ว่าภิกษุจับชายสังฆาฏิตามหลัง ย่างเท้าตามทุกก้าว แต่เธอมีความละโมภ มีความคิดใจแรงกล้าในกามทั้งหลาย มีจิตไม่พยายาบาท มีความคาริแห่งใจอันเป็นโทษ ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตหมุนไปผิด ไม่สำรวจ คตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ภิกษุนั้นก็ยังคงอยู่ไกลเราโดยแท้ และเราก็อยู่ไกลภิกษุนั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นไม่เห็นธรรม ย่อมไม่เห็นเรา

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย! ถ้าแม้ว่าภิกษุนั้น อยู่ไกลตั้งร้อยโยชน์ แต่เธอไม่มีความละโมภ ไม่มีความคิดใจแรงกล้าในกามทั้งหลาย มีจิตไม่พยายาบาท มีความคาริแห่งใจอันไม่เป็นโทษ มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว สรรวมอินทรีย์ ภิกษุนั้นย่อมชื่อว่าอยู่ใกล้เราโดยแท้ และเรา

ก็อยู่ใกล้ภิกษุชั้น ข้อนี้อะไรเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุชั้นเห็นธรรม ผู้เห็นธรรม
ย่อมเห็นเรา¹⁷

หากการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนทำให้ยังอยู่ในความดีความงามก็ย่อมไม่สอดคล้อง
กับวัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุว่าไม่มุ่งไปสู่ ประโยชน์ในปัจจุบัน
ประโยชน์ในเบื้องต้น และประโยชน์เบื้องปลายตามหลักธรรมของอัฐรังคิกรมรรค
(มรรค 8) นั่นเอง

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย